

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ”
(для магістрів)**

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

МАУП

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичне забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Методологія наукового дослідження” розроблено згідно з вимогами до методичних рекомендацій щодо організації самостійної роботи студентів (К.: МАУП, 2006).

Органічною частиною навчального процесу є самостійна робота студентів. Від її ефективності залежить глибина й тривалість засвоєння навчальної програми. У цьому курсі враховано особливе місце самостійної роботи студентів у навчальному процесі. Адже він завершує цикл вивчення філософських дисциплін і передбачає допомогу студентам у поєднанні філософського знання із знанням своєї дисципліни через таку ланку, як категорія “методу”.

Процес оновлення знання про світ набуває дедалі стрімкіших темпів. озброєння усвідомленим знанням про методи дослідницької діяльності дозволяє студентам реалізувати свої знання зі спеціальності у науково-дослідній роботі. Глибоко осмислити всі етапи науково-дослідної роботи: від формулювання проблеми, пошуку необхідної інформації до планування послідовності розв’язання проблеми і відбору належних для цього методів — це шлях до успіху.

Завдання методичного забезпечення з дисципліни “Методологія наукового дослідження” передбачає:

- закріплення та систематизацію сучасних знань про осмислення методологічної основи наукового дослідження, її зв’язок із соціокультурним середовищем та процесом міжнаукової взаємодії;
- формування вмінь розпізнавати певні методологічні напрями, які функціонують у сучасній науці;
- вироблення навичок самостійного використання тих чи інших наукових методів у широкому світоглядно-філософському контексті.

Підготовлено доцентом кафедри філософії *А. І. Кретовим*

Затверджено на засіданні кафедри філософії (протокол № 17 від 29.11.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Кретов А. І. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Методологія наукового дослідження» (для магістрів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 26 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план, плани семінарських занять з дисципліни «Методологія наукового дослідження», питання для дискусії, контрольні роботи до атестації, тематику рефератів, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з дисципліни
“МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ”

Змістовий модуль І. Проблеми наукового пізнання в контексті історії філософії та історії науки

Тема 1. Поняття науки й методу наукового пізнання.
Від міфу до логосу: проблеми наукового пізнання в епоху античності

1. Наука як форма пізнавальної діяльності, її основні компоненти.
2. Поняття методу й методології наукового дослідження.
3. Філософія як теоретична та методологічна база наукового дослідження.
4. Феномен античної науки, соціокультурні та духовно-ментальні передумови його виникнення.
5. Логіка становлення епістемологічної проблематики в античній філософії.
6. Досократики й проблема першооснов буття. Фалес. Піфагор. Демокрит; Проблема співвідношення мислення й буття. Парменід. Зенон; Усвідомлення поняттєвого характеру знання — Сократ, Платон; Усвідомлення специфіки й диференційованого підходу до різних сфер пізнавальної діяльності — Аристотель.
7. Успіхи конкретних наук в еліністичну епоху (Евклід, Гіппократ, Птоломеї) та становлення ідеалів науковості.

Література: основна [1; 2; 5; 6; 15; 26; 29; 44; 45; 50; 60];
додаткова [21; 37]

Тема 2. Проблеми наукового пізнання в епоху Середніх віків та Відродження: від схоластики до емпіричної реальності

1. Проблема універсалій в Середні віки. Номіналізм Оккама та його значення для сучасної методології науки.
2. Проблема співвідношення віри та розуму у вченні Фоми Аквінського.
3. “Вчене незнання” М. Кузанського.
4. Герметизм, магія, алхімія, кабала у контексті передумов науки Нового часу.
5. Живопис епохи Відродження й проблеми пізнання світу.

6. Передумови наукової революції. М. Коперник, Й. Кеплер, Парацельс.

Література: основна [7; 9; 14; 20; 26; 29; 34; 60; 64];
додаткова [21]

Тема 3. Становлення класичної науки у XVII ст. та філософське осмислення проблем пізнання у XVII — на поч. XIX ст.

1. Наукова революція XVII ст. та її світоглядні передумови. Роль християнства та позахристиянських вчень для формування нової “картини світу”.
2. Розробка нової моделі науки та розробка емпіричного методу, критика помилок у пізнанні Ф. Беконом.
3. Система раціоналізму Р. Декарта. Критика теорії “вроджених ідей” Д. Локком.
4. Апофеоз наукового розуму в епоху Просвітництва. Критика меж пізнання й засад цивілізації напередодні та в епоху Просвітництва (Б. Паскаль, Ж. Ж. Руссо).
5. Обґрунтування активності суб’єкта та ролі практики у пізнанні у німецькій класичній філософії. І. Кант, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, Гегель. Формування діалектики як методу пізнання.
6. “Коперніканський” переворот І. Канта. Витоки неklasичної раціональності.

Література: основна [4; 12; 15; 24; 26; 44; 45; 60];
додаткова [19]

Тема 4. Основні філософські концепції методології науки у XIX — XX ст.

1. Позитивізм XIX ст. Вчення про науку у філософії О. Конта. Еволюціонізм Г. Спенсера. Концепція Е. Маха.
2. Марксизм. Філософська концепція науки у працях К. Маркса та Ф. Енгельса. Неомарксизм “Франкфуртської школи” та його критика раціоналізму.
3. Неокантіанство Марбурзької та Баденської шкіл. Обґрунтування специфіки гуманітарного знання у феноменології та герменевтиці.
4. Неопозитивістські концепції методології науки. Б. Рассел, М. Шлік, Л. Вітгенштейн, Р. Карнап.

5. Постпозитивізм та проблеми методу наукового пізнання. К. Поппер. Т. Кун, І. Лакатос.

Література: основна [4; 6; 9; 10; 15–17; 19; 22; 27; 29; 34; 42; 51; 52; 54; 56; 59; 60];
додаткова [11; 13; 14; 36]

**Тема 5. Типологія методів наукового дослідження.
Логіка пізнавального процесу**

1. Проблема та її роль у науковому дослідженні.
2. Наукова ідея та гіпотеза у пізнавальній діяльності.
3. Факти як основа наукового дослідження.
4. Спеціальні та загальнонаукові методи у науковому дослідженні.
5. Синергетика як теорія самоорганізації і розвитку окремих цілісних систем, її методологічне значення.

Література: основна [5; 9; 12; 14; 19; 27; 29; 31; 37; 39; 44; 48; 59; 61; 62];
додаткова [9; 18; 21; 25; 29; 36; 37]

Тема 6. Проблеми організації наукового дослідження

1. Основні етапи організації наукового дослідження, їх взаємозв'язок.
2. Джерела інформації для наукових досліджень.
3. Роль доказів у науковому дослідженні. Структура наукового доказу.
4. Спростування як засіб розвитку наукового пізнання, його структура.
5. Соціокультурна обумовленість науки. Етичні проблеми сучасної науки.
6. Організація науки та підготовка наукових кадрів: міжнародний досвід та проблеми.

Література: основна [2; 8; 11; 19; 23; 38; 43; 49; 62];
додаткова [4; 6; 8; 9; 28]

МЕТОДИКА АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Самостійна домашня робота № 1.

Тема: Герменевтика як метод наукового пізнання

1. Первинне розуміння герменевтики: античність та Середні віки.
2. Застосування поняття герменевтики для тлумачення тексту як такого (Г. Шлейермахер).
3. В. Дільтей та розробка герменевтики як методу гуманітарного знання.
4. “Онтологізація” герменевтики М. Хайдеггером: розуміння як фундаментальна характеристика людського буття.
5. Герменевтика у контексті проблеми мови (Г. Гадамер) та символізації буття (П. Рікер).

Розкриваючи перше питання, слід звернути увагу перш за все на етимологію слова “герменевтика”, його первинний сенс, а також розвиток мистецтва тлумачення текстів у античній філософії і філології, мистецтво тлумачення Біблії у християнських письменників. Осмислення потребує тенденція поставити процес тлумачення текстів на чітку методологічну основу з чіткими “правилами” (XVII ст.). Необхідно зрозуміти, що без переосмислення традиції неможливою стає існування культури як такої. Для підготовки відповіді на запитання слід скористатися філософсько-культурологічною енциклопедичною літературою.

Працюючи над другим питанням, необхідно звернути увагу на те, що вважав Г. Шлейермахер предметом герменевтики, як пов'язував її з мистецтвом розуміння “іншого”, чужої індивідуальності.

Третє питання. Слід зрозуміти, в чому полягала продуктивність, з одного боку, і обмеженість, з іншого, намагання В. Дільтеєм зробити основою герменевтики “розуміючу психологію”.

Розкриваючи четверте питання, студенту слід зрозуміти, чому М. Хайдеггер надавав герменевтиці такого універсального значення, проти яких підходів спрямовував свою філософську критику.

Останнє питання. Слід зрозуміти, чому, з одного боку, корисно продуктивно поєднувати герменевтику, передусім з таким якимось, як мова, а з іншого — в чому обмеженість такого підходу.

Література: основна [10; 15; 16; 32; 51; 52; 55; 60]

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Варіант 1

1. Поняття методу, методології та методики наукового дослідження.
2. Некласична наука і проблеми пізнання.
3. Наукова комунікація — це:
  - а) будь-яка комунікація, розглянута з наукового погляду;
  - б) обмін науковою інформацією;
  - в) обмін науковою інформацією між вченими і спеціалістами;
  - г) обладнання для передавання інформації.

Варіант 2

1. Філософія як теоретична та методологічна база наукового дослідження.
2. Постнекласична наука у сучасну епоху.
3. Одним з основних показників значення наукового результату у сфері наукової комунікації є:
  - а) коефіцієнт інтелектуальності вченого;
  - б) індекс цитування;
  - в) кількість опублікованих матеріалів;
  - г) якість опублікованих матеріалів.

Варіант 3

1. Антична культура та формування наукового мислення.
2. Сцієнтизм у сучасному суспільстві як наслідок оптимістичної оцінки перспектив науки.
3. Найскладніший, але найефективніший метод емпіричного пізнання — це:
  - а) спостереження;
  - б) вимірювання;
  - в) порівняння;
  - г) експеримент.

Варіант 4

1. Відкриття раціональності у філософії античності.
2. Антисцієнтизм: негативна оцінка перспектив розвитку науки.
3. Наукова ідея — це:
  - а) ідеологічна конструкція;
  - б) якісний стрибок думки, що є новим поясненням;
  - г) ідеальне відображення світу;
  - д) будь-яка оригінальна думка.

Варіант 5

1. Проблеми пізнання дійсності у філософії досократиків.
2. Діалектика як вчення про розвиток та метод дослідження.
3. Системний метод слід відносити до:
  - а) загальнонаукової методології;
  - б) філософської методології;
  - в) методів конкретних наук;
  - г) методів природничих наук.

Варіант 6

1. Проблеми пізнання у філософії софістів. Звернення до проблем людського буття.
2. Різновиди діалектики.
3. Орієнтація у суспільній свідомості ХХ ст., яка вважає науку культурно-світоглядним зразком, закликає орієнтуватися на методи природничих і технічних наук, це:
  - а) сцієнтизм;
  - б) антисцієнтизм;
  - в) матеріалізм;
  - г) ідеалізм

Варіант 7

1. Розвиток діалектики у поглядах Сократа.
2. Закони та категорії діалектики.
3. Розподіл наук на “науки про природу” та “науки про культуру” було здійснено:
  - а) неокантіанцями В. Віндельбандом та Г. Ріккертом;
  - б) марксистами К. Марксом та Ф. Енгельсом;
  - в) атомістами Демокритом та Епікуром;
  - г) позитивістами О. Контом та Г. Спенсером.

Варіант 8

1. Зв'язок пізнання та моралі у філософії Сократа.
2. Роль закону єдності та боротьби протилежностей у структурі діалектики.
3. Науковий принцип — це:
  - а) вихідний пункт теорії;
  - б) найповніше і найконкретніше відображення дійсності;
  - в) емпіричний рівень пізнання;
  - г) все назване раніше.

Варіант 9

1. Теорія ідей Платона та проблеми наукового пізнання.
2. Діалектика та метафізика, їх протилежність.
3. Запровадження нових методів дослідження — це ознака (чи ні) наукової революції:
  - а) так, бо це може викликати зміну проблем, стандартів праці;
  - б) ні, це не спричинить появу нових галузей знань;
  - в) ні, лише зміна методів дослідження не спричиняє наукової революції;
  - г) ні, бо наукова революція передбачає ширше коло змін.

Варіант 10

1. Платон про роль філософії та знання у житті держави.
2. Наука як форма пізнання світу.
3. Конкретнонаукова методологія — це:
  - а) сукупність ідей або специфічних методів конкретної науки;
  - б) конкретні, а не абстрактні методи науки;
  - в) методи, що ведуть до наукової конкретності;
  - г) конкретність у використанні наукових методів.

Варіант 11

1. Проблеми гносеології у філософії Аристотеля. Відмінність теорії пізнання Аристотеля та Платона.
2. Форми пізнавальної діяльності. Буденне, релігійне, художнє пізнання.
3. Біфуркація — це термін, що стосується методу:
  - а) діалектики;
  - б) синергетики;
  - в) метафізики;
  - г) герменевтики.

Варіант 12

1. Внесок Аристотеля у формування засад наукового мислення.
2. Роль фактів у науковому дослідженні.
3. Метод, який дає можливість досліднику ініціювати ті процеси та явища, до яких він має науковий інтерес, — це:
  - а) експеримент;
  - б) спостереження;
  - в) вимірювання;
  - г) абстрагування.

Варіант 13

1. Наукові здобутки стародавніх греків у конкретних науках: геометрія, медицина, астрономія, психологія та ін.
2. Наукова ідея як спосіб нетрадиційного пояснення явищ.
3. “Ідолами роду” у науці свого часу Ф. Бекон називав:
  - а) ідолослужіння;
  - б) поклоніння авторитетам;
  - в) надмірне шанування предків;
  - г) здатність людського розуму підганяти реальність під поняття, яке здається правильним.

Варіант 14

1. Проблеми пізнання у середньовічній філософії. Суперечка про універсалії.
2. Наукова гіпотеза та її роль у пізнанні.
3. Поняття, що увійшло до наукового обігу, — це:
  - а) термін;
  - б) феномен;
  - в) абстракція;
  - г) ідеалізація.

Варіант 15

1. Вплив герметизму, магії, алхімії, каббали на осмислення проблем пізнання в епоху Відродження та за нового часу.
2. Поняття наукової теорії, її сутність та структура.
3. Серед наведених функцій не є функцією науки:
  - а) описова;
  - б) прогностична;
  - в) проективно-конструкторська;
  - г) компенсативна.

Варіант 16

1. Вплив християнського світогляду на розвиток пізнання за нового часу.
2. Наукова теорія як найвищий рівень синтезу знання.
3. Специфічно гуманітарним методом наукового дослідження є:
  - а) герменевтика;
  - б) діалектика;
  - в) метафізика.
  - г) системний метод.

Варіант 17

1. Християнська церква та проблеми пізнання.
2. Типологія методів наукового дослідження: спеціальні та загальнонаукові методи.
3. Відкриття Ч. Дарвіна — це загальнонаукова революція (чи ні):
  - а) так, бо воно мало методологічний вплив на різні сфери науки;
  - б) ні, еволюційний підхід не вийшов за межі біології;
  - в) ні, це відкриття було суттєвим лише для однієї науки;
  - г) ні, закони, відкриті Ч. Дарвіном, не можуть визначати закони буття всіх сфер природи та суспільства.

Варіант 18

1. Розробка емпіричного методу та нової моделі науки Ф. Беконом, розкриття причин помилок у пізнанні.
2. Системний аналіз як загальнонауковий метод дослідження.
3. Концепцію революцій у науці створив:
  - а) Т. Кун;
  - б) О. Конт;
  - в) Е. Кассірер;
  - г) Гегель.

Варіант 19

1. Система раціоналізму Р. Декарта.
2. Синергетика як теорія самоорганізації і розвитку окремих цілісних систем.
3. Здатність осягати істини, не звертаючись до розгорнутого логічного міркування — це:
  - а) інтуїція;
  - б) воля;
  - в) талант;
  - г) уява.

Варіант 20

1. Апофеоз наукового розуму в епоху Просвітництва.
2. Спостереження у науковому дослідженні.
3. “Ідолами печери” Ф. Бекон називає:
  - а) упередження, які беруть початок з особистої природи душі й тіла індивіда, його виховання та інших випадковостей;
  - б) свідомість людей первіснообщинного ладу;
  - в) відлюдництво, намагання усамітнитися;
  - г) невігластво та фанатизм.

Варіант 21

1. Філософська система та метод діалектики у Гегеля.
2. Роль експерименту у науковому дослідженні.
3. Генералізація (побудова загальних понять), на думку лідерів Баденської школи неокантіанства, характеризує:
  - а) науки про культуру;
  - б) науки про природу;
  - в) науки про мислення;
  - г) усі науки.

Варіант 22

1. “Коперніканський переворот” І. Канта. Проблема меж наукового пізнання.
2. Гіпотетичний метод у науковому дослідженні.
3. Декарт закликав на початку процесу пізнання:
  - а) спиратися на очевидні істини;
  - б) спиратися на миттєві враження;
  - в) спиратися на експеримент;
  - г) спиратися на внутрішні відчуття.

Варіант 23

1. Проблема методу гуманітарних наук. Герменевтика В. Дільтея та Г. Гадамера.
2. Аксиоматичний метод у науковому дослідженні.
3. Процедура перенесення і поширення властивостей, відношень і закономірностей з однієї предметної галузі на іншу — це:
  - а) екстраполяція;
  - б) припущення;
  - в) гіпотеза;
  - г) кореляція.

Варіант 24

1. Позитивізм та неопозитивізм. Вчення про науку у філософії О. Конта.
2. Роль формалізації у науковому дослідженні.
3. Сутнісні ознаки наукової парадигми (Т. Кун) полягають у такому:
  - а) це — визнані всіма науковими досягненнями, які протягом певного часу дають науковому співтовариству модель постановки проблем та їх вирішення;
  - б) найвищі творчі досягнення епохи в певній сфері, в певний період існування науки;

- в) виміри традиції, які гальмуєть розвиток науки та заважають творчості;
- г) помилки вчених, які є джерелом нових пошуків.

Варіант 25

1. Філософська концепція науки у марксизмі.
2. Закон України про наукову та науково-технічну діяльність від 1992 р.
3. Проблема загострення моральних проблем науки характеризує передусім:
  - а) античну науку;
  - б) постнекласичну науку;
  - в) класичну науку;
  - г) некласичну науку.

Варіант 26

1. Реакція ірраціоналістичної філософії на всевладдя наукового розуму. “Філософія життя” та екзистенціалізм. Ф. Ніцше. М. Хайдеггер. А. Камю.
2. Види та форми наукової роботи студентів у вищому навчальному закладі.
3. Засновником експериментальної науки є:
  - а) Аристотель;
  - б) Д. Бруно;
  - в) Ф. Бекон;
  - г) Г. Галілей.

Варіант 27

1. Гносеологічні проблеми в історії української філософської думки.
2. Основні етапи організації наукового дослідження, їх взаємозв'язок.
3. Гіпотеза — це:
  - а) науково обгрунтоване припущення, яке висувається для пояснення будь-якого процесу у первинному формулюванні, але після перевірки може виявитися істинним або хибним;
  - б) будь-яке припущення, яке висувається у процесі пізнання дійсності суб'єктом, який пізнає;
  - в) наукове припущення, яке після його перевірки виявилось хибним;
  - г) наукове припущення, яке після його перевірки виявилось істинним.

Варіант 28

1. Основні етапи розвитку науки. Наукові революції.
2. Перший етап наукового дослідження, пов'язаний з вибором теми.
3. Головним джерелом розвитку науки є:
  - а) взаємодія теорії та емпіричних даних;
  - б) конкуренція теорій та дослідницьких програм окремих наукових шкіл;
  - в) боротьба різних наукових напрямків;
  - г) конфлікт суспільно-економічних інтересів.

Варіант 29

1. Особливості класичної науки.
2. Фактори та засоби вибору теми у процесі наукового дослідження.
3. Метод, який потребує, щоб розвиток об'єкта відтворювався у всій його багатогранності, з врахуванням усіх зигзагів та випадковостей, — це:
  - а) історичний метод;
  - б) логічний метод;
  - в) системний метод;
  - г) синергетичний метод.

Варіант 30

1. Розвиток дисциплінарного знання у межах класичної науки (кінець XVIII — XIX ст.).
2. Накопичення наукової інформації у процесі дослідження: основні проблеми.
3. Наукова теорія або пов'язана з нею дослідницька програма має протиріччя й труднощі в описанні певних явищ. Це викличе (ні) відмову від неї вчених:
  - а) ні, тому що без теорії вчений не в змозі працювати; зміна теорій — процес тривалий, що потребує багатьох перевірок, спростувань.
  - б) так, адже у теорії з'являється багато супротивників;
  - в) так, вчений має швидко відмовитися від теорії та створити іншу;
  - г) так, протиріччя і труднощі є сигналом до зміни теорії.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Етапи розвитку співвідношення філософії та конкретних наук.
2. Передумови формування філософського та наукового мислення у Стародавній Греції.

3. Теорія пізнання Платона.
4. Основи теорії пізнання Аристотеля.
5. “Геометрія” Евкліда та її роль у формуванні науки Нового часу.
6. Пізнавальні проблеми у середньовічній схоластиці.
7. Роль магії, астрології, алхімії, каббали у формуванні передумов науки Нового часу.
8. “Вчене незнання” М. Кузанського.
9. Роль християнського світогляду у формуванні науки Нового часу.
10. Програма реформування науки у Ф. Бекона.
11. Вплив філософії Р. Декарта на методологію наукового пізнання Нового часу.
12. Науковий розум у епоху Просвітництва.
13. Співвідношення теоретичного та практичного розуму у філософії І. Канта.
14. Єдність діалектики, логіки та теорії пізнання у філософії Гегеля.
15. Неокантіанство Баденської школи та обґрунтування проблем наукового пізнання.
16. Розробка проблем герменевтики В. Дільтеєм.
17. Герменевтична концепція Г. Гадамера.
18. Започаткування позитивістської методології наукового пізнання О. Контом.
19. Концепція науки та розвитку наукового знання у К. Поппера.
20. Методологічне значення поняття “історизм” у К. Поппера.
21. Поняття “парадигма” у контексті концепції наукових революцій Т. Куна.
22. Методологічне значення діалектики.
23. Феномен бібліотеки в епоху інформатизації.
24. Співвідношення ідеалів наукового пізнання класичної, неklasичної та постнеklasичної науки (за В. Стьопіним).
25. Поняття наукової школи та роль соціальних факторів у її формуванні.
26. Футурологія у сучасному суспільстві.
27. Наукознавство у системі наук; зміст, функції, призначення.
28. Наука та інші види пізнання дійсності.
29. Роль інтуїції у науковому пізнанні.
30. Концепції ролі практики у науковому пізнанні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття методу, методології та методики наукового дослідження.
2. Філософія як теоретична та методологічна база наукового дослідження.
3. Антична культура та формування наукового мислення. Відкриття раціональності.
4. Проблеми пізнання у філософії софістів. Розвиток діалектики у поглядах Сократа.
5. Внесок Платона та Аристотеля у формування засад наукового мислення.
6. Наукові здобутки стародавніх греків у конкретних науках. Геометрія, медицина, астрономія, психологія та ін.
7. Проблеми пізнання у середньовічній філософії. Суперечка про універсалії.
8. Проблеми пізнання у перехідну епоху від Відродження до Нового часу. Християнська церква та проблеми пізнання.
9. Розробка проблем методу науки Ф. Беконом та Р. Декартом.
10. Апофеоз наукового розуму в епоху Просвітництва.
11. Філософська система та метод діалектики у Гегеля.
12. “Коперніканський переворот” І. Канта. Проблема меж наукового пізнання.
13. Проблема методу гуманітарних наук. Герменевтика В. Дільтея та Г. Гадамера.
14. Позитивізм ХІХ ст. Вчення про науку у філософії О. Конта.
15. Еволюціонізм Г. Спенсера та індуктивізм Д. Мілля.
16. Філософська концепція науки у марксизмі.
17. Реакція ірраціоналістичної філософії на всевиддя наукового розуму. “Філософія життя” та екзистенціалізм.
18. Концепція розвитку наукового знання К. Поппера.
19. Методологія К. Поппера та проблеми “відкритого суспільства”.
20. Теорія наукових революцій Т. Куна.
21. Концепція дослідницьких програм І. Лакатоса.
22. Гносеологічні проблеми в історії української філософської думки.
23. Основні етапи розвитку науки. Класична, неklasична та постнеklasична наука.
24. Сцієнтизм та антисцієнтизм у сучасному суспільстві як наслідок оцінки перспектив науки.

25. Діалектика як вчення про розвиток та метод дослідження.
26. Філософські суперечки навколо законів діалектики та її принципів.
27. Різновиди діалектики. Діалектика та метафізика.
28. Закони та категорії діалектики.
29. Наука як форма пізнання світу.
30. Концепції істини у науковому пізнанні.
31. Форми пізнавальної діяльності. Буденне, релігійне, художнє пізнання.
32. Роль фактів у науковому дослідженні.
33. Наукова ідея як спосіб нетрадиційного пояснення явищ.
34. Наукова гіпотеза та її роль у пізнанні.
35. Наукова теорія як найвищий рівень синтезу знання.
36. Типологія методів наукового дослідження: спеціальні та загальнонаукові методи.
37. Системний аналіз як загальнонауковий метод дослідження.
38. Синергетика як теорія самоорганізації і розвитку окремих цілісних систем.
39. Спостереження та експеримент у науковому дослідженні.
40. Гіпотетичний метод у науковому дослідженні.
41. Аксиоматичний метод у науковому дослідженні.
42. Роль формалізації у науковому дослідженні.
43. Види та форми наукової роботи студентів у вищому навчальному закладі.
44. Основні етапи організації наукового дослідження, їх взаємозв'язок.
45. Роль доказів у науковому дослідженні. Структура наукового доказу.
46. Спростування як засіб розвитку наукового пізнання, його структура.
47. Джерела інформації для наукових досліджень.
48. Організація науки та підготовка наукових кадрів: міжнародний досвід і проблеми.
49. Формування особистості науковця.
50. Етичні проблеми сучасної науки.
51. Проблема методологічної єдності та багатоманітності сучасної науки.
52. Проблема класифікації наук.

53. Перехід методів, засобів та концептуальних схем із однієї науки в іншу.
54. Наука як соціальний інститут. Наука та влада. Проблема державного регулювання науки.
55. Формування особистості науковця.
56. Пізнання як напрям смореалізації людини.
57. Соціокультурна обумовленість науки. Етичні проблеми сучасної науки.
58. Математизація та комп'ютеризація як провідні тенденції розвитку сучасної науки. Класифікація наук.
59. Роль науки у подоланні сучасних глобальних криз та вирішенні глобальних проблем.
60. Основні проблеми розвитку сучасної науки в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Баскаков А. Я., Туленков Н. В.* Методология научного исследования: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2002. — 216 с.
2. *Білуха М. Т.* Методология наукових досліджень: Підручник. — К.: АБУ, 2002. — 480 с.
3. *Бацвиц Ф.* “Сім гріхів”, або за що філософи критикують природну мову // *Філософська думка*. — 2006. — № 1. — С. 110–127.
4. *Білокобильський О.* Раціональність як межа метафізичного дискурсу // *Філософська думка*. — 2006. — № 5. — С. 143 — 157.
5. *Возняк В.* Розсудок, розум, повсякденність // *Філософська думка*. — 2006 — № 5.
6. *Воронкова В. Г.* Філософія: Навч. посіб. — К.: Професіонал, 2004. — 464 с.
7. *Вшолек С.* Рациональность веры / Пер. с пол. — М.: Библ.-богосл. ин-т св. апостола Андрея, 2005. — 145 с.
8. *Головатий М. Ф.* Навчи себе сам. — К.: МАУП, 2002. — 120 с.
9. *Гайденко П. П.* История новоевропейской философии в ее связи с наукой. — М., 2000.
10. *Гайденко П. П.* Герменевтика // *Философский энциклопедический словарь*. — М.: Сов. энцикл., 1983.
11. *Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л.* Методология наукових досліджень: Навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2004. — 212 с.

12. *Загороднюк В.* Бачення знання та людини у філософії модерну та постмодерну // *Філософ. думка.* — 2006. — № 4. — С. 3–22.
13. *История методологии социального познания: конец XIX — XX в.* — М., 2001.
14. *Козлова М. С.* Вера и знание. Проблема границы // *Вопр. фило.* — 1991. — № 2. — С. 58–67.
15. *Кохановский В. П.* Философия и методология науки: Учебник. — Ростов н/Д: Феникс, 1999. — 576 с.
16. *Кошарний С. О.* Біля джерел філософської герменевтики / В. Дільтей і Е. Гуссерль. — К.: Наук. думка, 1992. — 124 с.
17. *Лейси Х.* Свободна ли наука от ценностей? Ценности и научное понимание / Под ред. В. А. Яковлева. — М., 2001.
18. *Лой А.* Ситуація розуму та “ситуований розум” // *Філософ. думка.* — 2006. — № 3. — С. 26–46.
19. *Лук'янець В.* Фундаментальна наука: науковий світогляд у перспективі XXI століття // *Філософ. думка.* — 2006. — № 3. — С. 3–26.
20. *Маритен Жак.* Знание и мудрость / Сост. Л. Л. Потков; Пер. с фр. — М.: Науч. мир, 1999. — 244 с.
21. *Молчанов Ю. Б.* Проблема времени в современной науке. — М.: Наука, 1990. — 136 с.
22. *Огурицов А. П.* Парадигма // *Философский энциклопедический словарь.* — М.: Сов. энциклоп., 1983. — С. 466–477.
23. *Павленок П. Д.* О понятийно-категориальном аппарате социологии // *Социолог. исслед.* — 2003. — № 4. — С. 19–24.
24. *Попович М.* Що таке філософія // *Філософ. думка.* — 2006. — № 1. — С. 3–25.
25. *Порус В. Н., Кун Т. С.* Философский энциклопедический словарь. — М.: Сов. энциклоп., 1983. — С. 296–297.
26. *Причетій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А.* Філософія. — К.: Академвидав, 2007.
27. *Проблема знания в истории науки и культуры* / Под ред. Е. Н. Молодцова. — СПб, 2001.
28. *Проблемы методологии системного исследования* / Ред. кол. И. В. Блауберг и др. — М.: Мысль, 1970. — 455 с.
29. *Рассел Б.* Історія західної філософії. — К., 1995.
30. *Риккерт Генрих.* Философия жизни. — К., 1998. — С. 269–447, 488–489.
31. *Розов М. А.* Научная абстракция и ее виды. — Новосибирск: Наука, 1965. — 137 с.
32. *Рузавин Г. И.* Методология научного познания. — М.: Юнити, 2005. — 286 с.
33. *Свердан М. Н., Свердан М. М.* Основы научных исследований: Навч. посіб. — Чернівці: Рута, 2006. — 352 с.
34. *Современная философия науки: Знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада: Учеб. хрестоматия / Ин-т “Открытое о-во” / Сост. А. А. Печенкин.* — 2-е изд. — М.: Логос, 1996. — 400 с.
35. *Социология: Энциклопедия* / Сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евельнин. — Минск: Кн. Дом, 2003. — 1312 с.
36. *Табачковський В.* Життєвий світ людини і пізнання: персоналістська інтерпретація // *Філософ. думка.* — 2006. — № 1. — С. 35–46.
37. *Табачковський В.* У пошуках невтраченого часу. Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників. — К.: ПАРАПАН, 2002. — 298 с.
38. *Тощенко Ж. Т.* О понятийном аппарате социологии // *СОЦИС.* — 2002. — № 9. — С. 3–16.
39. *Філософія в українській культурі.* — К.: Центр практ. філософії, 2001. — 240 с.
40. *Філософський енциклопедичний словник* / Гол. ред. В. І. Шинкарук. — К.: Абрис, 2002. — 742 с.
41. *Філософський словарь* / Под ред. И. Т. Фролова. — М.: Республика, 2001. — 719 с.
42. *Философия и методология науки* / Под ред. В. И. Купцова. — М., 1996.
43. *Цехмістрова Г. С.* Основы научных исследований. — К.: Слово, 2003. — 240 с.
44. *Цофнас А. Ю.* Гносеологія. — К.: Алерта, 2005. — 232 с.
45. *Шаповалов В. Ф.* Философия науки и техники. — М.: Гранд, 2004.
46. *Шаповалов В. Ф.* О специфике гуманитарного знания // *Обществ. науки и современность.* — 1994. — № 1.
47. *Шевырев В. С.* Рациональность как ценность культуры: Традиция и современность. — М.: Прогресс-Традиция, 2003. — 176 с.
48. *Юревич А. В.* Культурно-психологические основания научного знания // *Пробл. знания в истории науки и культуры.* — СПб, 2001.

49. Герасимова Е. М. Ментальність в структурі цінностей і цілей економічного знання // Мультиверсум. Філософ. альм. — К.: Центр духов. культури, 2007. — № 62.
50. Даниленко Ю. В. Давня та сучасна соціальна міфотворчість: своєрідність творення та функціонування // Мультиверсум. Філософ. альм. — К.: Центр духов. культури, — 2007. — № 62
51. Гадамер Ганс Георг. Актуальность прекрасного [http:// www. koob. ru/gadamer/aktualnost_prekrasnogo](http://www.koob.ru/gadamer/aktualnost_prekrasnogo)
52. Гадамер Ганс Георг. Истина и метод [http:// www. koob. ru/books/istina_i_metod.rar](http://www.koob.ru/books/istina_i_metod.rar)
53. Ионин Л. Г. Парадигма // Культурология XX век: Энциклопедия (Интернет).
54. Кун Т. Структура научных революций. — М., 2001.
55. Малахов В. С. Гадамер Герменевтика. Дильтей // Культурология XX век: Энциклопедия (Интернет).
56. Никифоров А. Л. Философия науки: история и методология (Интернет).
57. Огурцов А. П. Парадигма // Философский энциклопедический словарь. — М.: Сов. энциклоп., 1983. — С. 466–477.
58. Порус В. Н., Кун Т. С. // Философский энциклопедический словарь. — М.: Сов. энциклоп., 1983. — С. 296–297.
59. Рациональность как предмет философского исследования. — М., 1995. — 225 с. (Интернет)
60. Реале Дж, Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. — Т. 4: От романтизма до наших дней. — 1997.
61. Степин В. С. Теоретическое знание. — М., 2000 (Интернет).
62. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Знание, богатство и сила на пороге XXI века. — М., 2003 (Интернет).
63. Хайдеггер Мартин. Что зовется мышлением? [http:// www. koob. ru/books/chto_zovetsya_mishleniem.rar](http://www.koob.ru/books/chto_zovetsya_mishleniem.rar)
64. Физика в системе культуры. — М., 1996. — 231 с. (Интернет)

Додаткова

1. Автономова Н. С. Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках. — М., 1977.
2. Блауберг В. Г., Юдин Э. Г. Становление и сущность системного подхода. — М., 1973. — 270 с.

3. Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. — К.: Ин-т социол. НАН Украины, 2002. — 437 с.
4. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. — М., 1995.
5. Блок М. Апология истории или ремесло историка. — М.: Наука, 1986. — 256 с.
6. Бритков В. Б., Дубовский С. В. Информационные технологии в национальном и мировом развитии // Общественные науки и современность. — 2000. — № 1. — С. 146–150.
7. Бусова Н. А. Модернизация, рациональность и право. — Харьков: Прометей-Прес, 2004. — 351 с.
8. Бутенко И. А. Социальное познание и мир повседневности. — М., 1994.
9. Витгенштейн Л. О достоверности // Вопр. филос. — 1991. — № 2. — С. 67–121.
10. Гадамер Х. Г. Актуальность прекрасного. — М., 1991.
11. Гайденок П. П. Проблема рациональности на исходе XX в. // Вопр. филос. — 1991. — № 6. — С. 3–15.
12. Гронбаум А. Теория Фрейда и философия науки // Вопр. филос. 1991. — № 4. — С. 90 — 107.
13. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. — М., 1987.
14. Декомб В. Современная французская философия. — М., 2000.
15. Делез Жиль. Эмпиризм и субъективность: Опыт о человеческой природе по Юму; Критическая философия Канта / Пер. с фр. и послесл. Я. И. Свирский. — М.: ПЕР СЭ, 2001. — 476 с.
16. Дилигенский Г. Г., Лекторский В. А. Проблемы целостного мира // Вопр. филос. — 1990. — № 12. — 32–44.
17. Дмитриев И. С. Религиозные искания Исаака Ньютона // Вопр. филос. — 1991. — № 6. — с. 58 — 67.
18. Добронравова И. С. Синергетика: становление нелинейного мышления. — К.: Либідь, 1990. — 149 с.
19. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті: Монографія. — К.: Генеза, 2004. — 208 с.
20. Конев В. А. Трансцендентальный эмпиризм Ж. Делеза. — Самара, 2001. — 140 с.
21. Крымский С. Б. Научное знание и принципы его трансформации. — К., 1974.

22. *Крымский С. Б., Парахонский Б. А., Мейзерский В. М.* Эпистемология культуры. — К.: Наук. думка, 1993. — 216 с.
23. *Кузанский Н.* О мире веры // Вопр. филос. — 1992. — № 5. — С. 29–54.
24. *Кузнецов В. Г.* Герменевтика и гуманитарное познание. — М., 1990.
25. *Лотман Ю. М.* Культура и взрыв. — М., 1992. — 140 с.
26. *Лайон Девид.* Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. — К., 1996. — С. 362–380.
27. *Меерович М. И., Шрагина Л. И.* Технология творческого мышления: Практич. пособие. — Минск: Харвест; М.: АСТ, 2000. — 432 с.
28. *Мей К.* Інформаційне суспільство. Скептичний погляд: Пер. з англ. — К., 2004. — 220 с.
29. *Мелков Ю. А.* Факт в постнеклассической науке. — К.: ПАРАПАН, 2004. — 224.
30. *Объяснение и понимание в социальном познании.* — М., 1990.
31. *Планк М.* Религия и естествознание // Вопр. филос. — 1990. — № 8. — С. 25–36.
32. *Поппер К.* Ницета историцизма // Вопр. филос. — 1992. — № 9, 10.
33. *Поппер К.* Логика социальных наук // Вопр. филос. — 1992. — № 10. — С. 65–76.
34. *Принципы организации социальных систем: Теория и практика /* Под ред. М. И. Сетрова. — К.; Одесса, 1988. — 242 с.
35. *Проскурин С. А.* Глобализация как фактор поляризации современного мира // Соц.-гуманитар. знание. — 2001 — № 4. — С. 41–65.
36. *Рациональность на перепутье: В 2 кн. / П. П. Гайденко (ред.).* — М.: РОССПЭН, 1999. — 463 с.
37. *Розов М. А.* Проблемы эмпирического анализа научных знаний. — Новосибирск: Наука, 1977. — 221 с.
38. *Розова С. С.* Классификационная проблема в современной науке. — Новосибирск: Наука, 1986. — 222 с.
39. *Семенов В. В.* Воинствующий эмпиризм в философии / РАН; Пуштин. науч. центр; Ин-т биофизики клетки. — Пущино, 2004. — 134 с.
40. *Семенов В. В.* Утраченная интуиция: Диалектика. Интуиция. Эмпиризм / РАН; Пуштин. науч. центр. — Пущино, 2005. — 70 с.
41. *Сетров М. И.* Общие принципы организации систем и их методологическое значение. — Л.: Наука, 1971. — 120 с.
42. *Сетров М. И.* Основы функциональной теории организации: Философ. очерк. — Л.: Наука, 1972. — 164 с.
43. *Федотова В. Г.* Практическое и духовное освоение действительности. — М.: Наука, 1992.
44. *Юдин Э. Г.* Системный подход и принцип деятельности: Методологические проблемы современной науки. — М.: Наука, 1978. — 391 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Плани семінарських занять з дисципліни “Методологія наукового дослідження”	4
Методика актизації процесу навчання.....	7
Підсумковий контроль знань студентів.....	8
Теми рефератів	15
Питання для самоконтролю	17
Список літератури.....	19

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп'ютерне верстання *А. П. Нечипорук*

Зам. № ВКЦ-4459

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний.
Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*